

ma čime se cjelina oslobađa preuskog udžbeničkog okvira i strogo "insiderske" terminologije, pa se put prema sadržaju olakšava i zainteresiranim "strancima" koji se neće osjećati "uljezima". To svojevrsno "razigravanje" stručnoga teksta događa se i u razvojnom tijeku same knjige. Naslov *Pravila igre* razdvojen je u materijalu na dva dijela od kojih je svako imenovano jednom riječju iz naslova. Prvi je dio (*Pravila*) strogo udžbenički ustrojen, i sugerira da pravila postoje, da ih valja poznavati, naučiti, da se bez njih ne može (suvislo) igrati ova igra. Drugi dio (*Igre*) otvara, pak, prostore igre unutar pravila naučenih u prethodnom poglavlju, i ukazuje na gotovo neiscrpne prostore kreativnosti unutar relativno uskih ograničenja koja postavljaju pravila. Sve to zajedno daje zaista jasno i pregledno predloženo "pravila igre". Preporučena literatura na kraju podsjeća nas da je važna i primarna moguća upotrebljivost ove knjige i u nastavnom procesu. Zato bi još i kazalo pojmovima, kojeg, na žalost, nema, bilo vrlo korisno. Nije, međutim, isključeno da će se u drugom izdanju i pojaviti.

Istina je, unatoč cijelom onom (pre)dugom uvodu u kojemu sam ovdje (još uvijek krajnje blagonaklono i posve nedostavno) prikazivao stanje udžbeničke i priručničke literature u nas u mračnim tonovima, uistinu vjerujem da će *Pravila igre* Tomislava Zajeca doživjeti više od jednog izdanja. Vjerujem u to zbog najmanje tri razloga.

Prvi je taj što je riječ o vrijednoj i korisnoj knjizi, inteligentno postav-

ljenoj prema nešto široj publici od samih studenata dramaturgije kojima je u prvom redu namijenjena. Drugo, ne vjerujem da ćemo u postojecim uvjetima tako skoro dobiti novi, suvremeniji, korisniji i praktičniji priručnik te vrste čiji je autor istovremeno i umjetnik u stvaralačkoj praksi i sveučilišni nastavnik. I treće, nakladnik knjige ima uvezane nakladničke sustave u susjednim državama, Bosni i Hercegovini i Srbiji, prema kojima ne postoji ozbiljnija jezična prepreka za jednako široku i raznovrsnu upotrebu ove knjige (ozbiljniji jezični šumovi u komunikaciji među ovim sredinama nastaju ponajprije u području usmene tradicije, a i to više glede epskog tretiranja tema nego na formalno-izričajnoj razini). To knjizi značajno proširuje moguću publiku, ali i umnaža moguće utjecaje i njezino korisno djelovanje.

Mario Kovač

"OVO JE SLOBODNI TEATAR"

Julian Beck: *Život teatra (Odnos umjetnika prema borbi naroda)*, DAF, Zagreb 2013.

Frazu "kazalište je ogledalo života" svatko je od nas čuo i previše puta u životu. Ona se najčešće koristi u sasvim pogrešnom kontekstu poput neke poštalice kojoj se uvijek možemo okrenuti kada nam ponestane ideja za neki suvlasniji odgovor na razna kazališna ili životna pitanja. U slučaju Juliana Becka, dugogodišnjeg "voditelja" Living Theatrea te doživotnog partnera Judith Maline, granice između života i kazališta bile su izbrisane.

Sva estetska, etička, politička i svjetonazorska stajališta koja je zastupao cijeli život, u jednakoj mjeri iznosio na kazališnim daskama najprestižnijih dvorana ali i na ulici, po zatvorima i sirotinjskim četvrtima. Možda i najbolji opis Beckova rada dao je svojedobno bard domaće kazališne kritike Dalibor Foretić, napisavši u programskoj knjižici prvog BITEF-a da "Beckov teatar u sebi nosi revolucionarni duh nespupane, neograničene slobode koju rasipa svijetom poput spora." Mnogstvo takvih spora nalazi se u ovoj knjizi koja u obliku osobnih, dnevničkih zapisa govori o ulozi umjetnika u anarhističkoj revoluciji kakvu je Beck, zajedno s ostalim livingovcima, cijeli život priželjkivao i prizivao.

Važno je napomenuti da ovu knjigu, u prijevodu Biljane Romić i Ivene Barbarić Straže, kod nas objavljuje izdavačka kuća DAF, specijalizirana za naslove vezane uz anarhističku i slobodarsku literaturu, pa čitatelj od ove knjige ne treba toliko očekivati klasični teatrološki sadržaj, već se treba pripremiti za radikalne pacifističko-anarhističke zapise koji su nerijetko pisani po raznim zatvorima ili pak brojnim hipi-komunama gdje su članovi Living Theatrea promišljali i uprizoravali svoje snove, vizije, žudnje i noćne more.

Zapisi u ovoj knjizi nisu poredani kronološki, štoviše nisu svi ni datirani, već bi se grubo moglo reći kako se kreću od pitanja ka potencijalnim odgovorima. Naime, tražeći ključ po kojem su poglavlja

posložena, uočio sam kako su početni zapisi i medijacije sastavljeni uglavnom od mnoštva pitanja kojima autor želi isprovocirati čitatelja na razmišljanje o svijetu u kojem živimo s naglaskom na nepravdnoj raspodjeli dobara, ograničen pristup širokih narodnih masa elitiziranoj kulturi te općenito nezadovoljstvo konzumerističkim, kapitalističkim načinom života koji se skriva iza maske demokracije. Rabljeva retorika dosta nalikuje na onu kakvu dan-danas koristi "nova lijeva" u svojoj kritici postojećeg sustava. Ono što istovremeno i oduševljava ali i nasmijava djetinja je naivnost kojom obiluju mnogi dijelovi teksta. Gledano iz današnje perspektive kada znamo kako se prodala hipijevska generacija te kako su "djeca cvijeća" i sama postala japiji te su ideali pretvoreni u cifre na bankovnom računu, ima nešto dirljivo u Beckovu inzistiranju na političkoj pravovjernosti i revolucionarnom zanosu koji se precizno detektira već i u samom podnaslovu knjige. Pišući o kolektivnom stvaranju i koncepciji kazališne družine kao radne skupine koja djeluje kao anarhistička komuna te na taj način stvara slobodni, uglavnom improvizirani, teatar na licu mjesta, Julian Beck predstavlja svoju putujuću družinu kao programsku jedinicu koja zastupa život na rubu. Na taj način protunasilni, pacifistički Living Theater postaje glasnogovornik nadolazeće revolucije u koju iskreno i beskompromisno vjeruje.

U završnom dijelu knjige pitanja s

njena početka dobivaju odgovore u vidu konkretnih zaključaka i uputa za revolucionarni rad i djelovanje, od kojih neki podsjećaju na manifestne pamflete, a neki su pisani u dramskom obliku kao stenogrami plenuma Living Theatrea na kojem su promišljali ideje i planove za daljnji rad. Dodatno nostalgični prizvuk knjizi i njenom sadržaju daju i prisjećanja na pojedine anegdotalne epizode iz života družine iz kojih se može isčitati njihov neukrotivi istraživački duh te mjestimično pogibeljna naivnost zbog koje su nerijetko na vlastitoj koži osjetili represiju moćnika, policije ili neistomišljenika.

Knjiga je idealno vrelo citata koje su brojni naši umjetnici već naveliko počeli crpiti, ponekad dobranmerno a ponekad potpuno van konteksta te stoga nema boljeg načina za završiti ovu recenziju nego upravo citatom koji možda i ponajbolje označava credo Living Theatrea:

"Ovo je slobodni teatar. Slobodni teatar izmišljaju glumci dok glume. Slobodni teatar nema proba. Slobodni teatar smo već iskušali. Kad ne uspije. Ništa nikad nije isto."